

kod ostalih Slavena i prema navodima Hampela nalazim, da je ona uz mač bila Hrvatima vrlo dobro poznata već iz njihove pradomovine te da je sablja Karla Velikoga slavenskog, možda i hrvatskog porijekla.

Kasnije je pod franačkim utjecajem zauzeo mač dominantan položaj. Toga radi nalazimo ga kod hrvatskih dostojanstvenika, koji su sa franačkim dvorom stajali u vezi. Istom iza god. 1000. mijenja mač svoj oblik te mu nakrstica biva dulja.

Dr. Ćiro Truhelka ispravno navada, da je mač Hrvatima služio do XVI. stoljeća kao glavno oružje⁵⁾.

Za vrijeme franačke hegemonije nailazimo na mačeve koje dr. Truhelka naziva imenom znamenitog kovača »Ulfberta«. U XI. i XII. stoljeću mijenja se oblik mača u toliko, što nakrstica na balčaku postaje dulja, dok je držak kratak kao u mačeva prijašnjih stoljeća. To je takozvana »Ingelred-grupa«.

U XIII. stoljeću zamijenjuje okrugli i jajolik oblik drška, sploštena glavica. Mačeve takovih kasnih oblika nalazimo sačuvane u muzeju u Sarajevu i u arheološko-historij-

land eroberten, doch sei damit nicht behauptet, dass dieser Säbeltypus ihr ausschliessliches Eigentum war. — Vielmehr zeigen uns Analogien ausserhalb Ungarns bis zum Kaukasus hin, dass die Form im Osten zimmlich verbereitet war. — Neuerlich abgebildet und besprochen von Weigel. Arch. f. Anthr. XXI. (1892) St. 62. — Dr. W. Grempler hat für das Museum für Völkerkunde in Berlin zwei Säbel von Hoban (Südrussland) erworben deren Abbildungen (Fig. 492, 493.) ich der Gefälligkeit des Herrn Direktor Dr. Voss verdanke. — Na str. 206 naslikano je 5 sabalja.

1. pod br. 490 sablja Karla Velikoga.

2. pod br. 491 sablja otkopana u Czechowitzama.

3. pod br. 492 sablja nađena u Hobanu.

4. pod br. 493 sablja nađena isto u Hobanu.

5. pod br. 494 sablja nađena u Ljadu.

⁵⁾ Dr. Ćiro Truhelka: Osvrt na sredovječne kulturne spomenike Bosne. »Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini« XXVI. Sarajevo, 1914 st. 241.

skom muzeju u Zagrebu, pa u reprodukciji na mnogobrojnim, dobro usčuvanim stećcima kasnijeg srednjeg vijeka u Dalmaciji i Bosni.

U XIV. stoljeću razvio se tipični gotički mač a u XV. stoljeću razvio se bosanski odnosno albanski oblik »Šiavona«, te mač bez jabučice, kome je jedan dio križa zavinut prema gore i dotiče se balčaka, a donji je dio zavinut u obliku potkove prema oštrici, nadalje mač sa istim balčakom, kako ga vidimo kod poljskih sabalja zvanih »karabela«. U XV. stoljeću opaža se, da u našim krajevima sve više sablja istiskuje mač te od toga vremena počima ona na bojištima igrati važnu ulogu, dok na kraju XVIII. stoljeća nije skoro sasvim istisnula mač iz bojnih poljana.

Lj. Karaman »Iz koljevke hrvatske prošlosti« str. 124 kaže: »Teško je reći, da li su se starohrvatski mačevi i uopće starohrvatsko oružje dobavljalo sve iz vana ili se je ono izrađivalo u našoj zemlji. Zabrana cara Karla Velikoga u kapitularima iz god. 805. da se Slavenima ne smije prodavati oružje i oklopne košulje, dokazuje, doista, da su njemački krajevi trgovali oružjem i eksportirali oružje u slovenske zemlje, ali u isto doba ona priznaje nuždu za Slavene, da se zgodimice sami opskrbe potrebitim oružjem«.

Prema tome mora se apodiktčki ustvrditi, da su Slaveni onog doba bili prinuđeni da sami kuju oružje.

Pitanje starohrvatskog oružja obrađivali su do sada Franjo Radić u »Starohrvatskoj Prosvjeti«, Dr. Ćiro Truhelka u »Glasniku zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu«, Dušan pl. Preradović u »Zeitschrift für historische Waffenkunde« Band IV. St. 97—128 »Die im Museum altkroatischer Altertümer zu Knin (Dalmatien) befindlichen Waffen« i Lj. Karaman »Iz koljevke hrvatske prošlosti«.

Svi ovi pisci temelje svoje navode o starom hrvatskom oružju poglavito na iskopinama u hrvatskim krajevima te popraćuju ove nalaze sa odgovarajućom literaturom. Njihovi su navodi vrlo vjerovatni i po mome shvaćanju proučenog materijala sasvim ispravni.

Milan pl. Praunspurger

PODACI ZA BOSANSKU ISTORIJU PO SRPSKIM RODOSLOVIMA I LETOPISIMA

Pored povelja i različnih pisama i akata srpskih vladalaca i velikaša iz srednjeg veka kojih se sačuvalo oko 1.200, zapisa i natpisa kojih je do danas poznato oko 12.000, biografija srpskih vladalaca u srednjem veku mogu nam poslužiti kao izvor za našu istoriju i rodoslovi i letopisi. Oni su

postali krajem XIV i početkom XV stoleća. Podaci u njima nisu uvek tačni, naročito je netačno citiranje datuma. Mi ćemo to u radu na nekoliko mesta pokazati.

U srpskim rodoslovima i letopisima ima srazmerno malo podataka za bosansku istoriju. Ti podaci uglavnom počinju od druge

polovine XIV stoleća, ili bolje reći, od bosanskog kralja Tvrtka I, čije se poreklo izvodi od porodice Nemanjića. Pre XIV stoleća ima samo jedan podatak u rodoslovima u kojima se pominje ime Bosna u vezi sa zidanjem manastira Davidovice »pri rece Lime v meste Brodareve u Bosne«¹ Najviše podataka za bosansku istoriju u srpskim rodoslovima i letopisima ima iz XV stoleća.

Pre no što bismo prešli da ukratko iznesemo glavne podatke za istoriju Bosne, koji se nalaze u srpskim letopisima i rodoslovima, samo po sebi nam se nameću dva pitanja: zašto je tako malo podataka za bosansku istoriju u srpskim letopisima i rodoslovima i otkuda su i zbog i radi čega uneti u srpske rodoslove i letopise oni podaci koji se u njima nalaze?

Što se tiče prvog pitanja, mi mislimo da bi se ono moglo rešiti na sledeći način. Letopisci su pored drugih izvora najviše crpili podatke za svoje rodoslove i letopise za doba Nemanjića iz biografija srpskih vladalaca. Kako se u tim biografijama ne nalazi gotovo ni jedan podatak o bosanskoj istoriji je unekoliko razumljiva stvar da ih ni letopisci nisu mogli uneti u svoje rodoslove i letopise. Sastavljači rodoslova i letopisa bili su uglavnom kaluđeri. Oni su prema svome pozivu većinom živeli i radili u manastirima. Ovakvih je manastira u Srbiji (Raškoj) bilo veoma mnogo, što je u velikoj meri i doprinelo da se razvije srpska (raška) srednjevekovna književnost, koja je i postala uglavnom radi crkvenih potreba. Naprotiv, u Bosni mi ne znamo ili bar do danas nije utvrđeno, da je podignut koji pravoslavni manastir u XII i XIII stoleću. Najstariji pravoslavni manastir za koji se zna da je podignut u Bosni u XIV stoleću, bio bi manastir Dobrun u blizini Višegrada. Ostali manastiri u Bosni koji nisu imali ni onoliki značaj ni onoliku važnost kao pojedini manastiri u Srbiji, mogli su postati ili tokom XIV i XV stoleća ili posle obnove Pečke Patrijaršije 1557 godine, kada je kod Srba počeo uveliko da struji crkveni život i da se obnavljaju, popravljaju i podižu nove crkve i manastiri.

Bosna je kroz ceo srednji vek, kao i do skorih dana, bila poprište raznih verskih borbi, gdje su svi verski pokreti nalazili plodno zemljište za svoj uspeh. U njoj se nije mogla potpuno učvrstiti i pobedu odneti samo jedna vera, jer su ljudi u Bosni od poslednjih decenija XV stoleća, kao i u današnje doba, pripadali muslimanskoj i hrišćanskoj veri. Ova poslednja, koja se deli na istočno-pravoslavnu i rimo-katoličku,

¹ Љубомир Стојановић, Стари српски родослови и летописи, Београд-Сремски Карловци (1927) 20, 28.

ima veliki broj pripadnika i jednog i drugog dela. Dakle, s jedne strane Bosna nije imala u srednjem veku veliki broj manastira i crkava u kojima bi se mogla razviti letopisačka književnost, niti kakva druga književnost u većem stilu, kao što je bio slučaj u Raškoj, a s druge, pak, strane, u žitijima iz kojih su letopisci, uglavnom, crpili podatke za svoje rodoslove i letopise, nije bilo podataka za bosansku istoriju. Ovo su glavni razlozi što u našim rodoslovima i letopisima nema podataka za bosansku istoriju pre XIV stoleća.²

Što se pak tiče drugog pitanja: kako su i otkuda došli podaci za bosansku istoriju koji se nalaze u srpskim rodoslovima i letopisima, mi ćemo pokušati da ih objasnimo na sledeći način. Nama se čini da ovo pitanje stoji u tesnoj vezi sa pitanjem vremena otkada počinju da se javljaju podaci za bosansku istoriju u srpskim rodoslovima i letopisima, — a to je od krunisanja bosanskog bana Tvrtka za kralja u manastiru Mileševu 1377 godine, nad grobom Sv. Save.

Posle Časlavljeve smrti 960 godine pa do Tvrtkova krunisanja za kralja 1377 godine bosanska je istorija, verovatno, smatrana kao istorija jedne pokrajine koja ne stoji u tesnoj vezi sa istorijom Srbije (Raške). Do smrti Bodinove (1101) Bosna je bila u sastavu zetske države. Posle Bodinove smrti Bosna je počela živeti samostalnim životom.

² Vladimir Ćorović u svome članku, Dubrovnik u srpskim rodoslovima i letopisima (otšampamo iz Rešetarova Zbornika) Dubrovnik (1931) 55—57, iznosi svoje mišljenje i sasvim ubedljivo dokazuje zbog čega ima vrlo malo podataka o Dubrovniku u srpskim rodoslovima i letopisima. Po njegovu mišljenju prvo i najglavnije objašnjenje bi bilo to, što su stari srpski rodoslovi i letopisi proizvod čisto raško-srpske sredine. Potekli prvenstveno iz manastira, odnosno od kaluđerskih radnika, koje je zanimala sudbina njihove pravoslavne pastve, oni su čuvali uspomenu samo na događaje koji su imali značaja za raško-srpsku državu. Sudbina crkve i države u Srbiji Srednjega Veka zavisila je od dinastije Nemanjića i njihovih neposrednih naslednika; stoga su oni kao glavni gospodari bili ne samo u središtu interesa, nego su pred njih jedva gde, i to samo lokalno, video i osećao neko drugi. Ovo objašnjenje koje se odnosi na grad Sv. Vlaha, »a koje je u osnovi tačno«, kaže g. Ćorović, može se primeniti i na Bosnu s tom primedbom da ono »ne važi ipak do kraja«, jer od druge polovine XIV veka sastavljači letopisa imaju »sem Raške interesa i za Bosnu, makar i ograničeno« (Rešetarov Zbornik 55—56), Vladimir Ćorović, Bosna i Hercegovina, Beograd (1925) 85-86.

Kao potomak Nemanjića po ženskoj lozi (unuk Dragutinove kćeri Jelisavete koja je bila udata za Tvrtkova dedu Stevana Kotromanića), Tvrtko I je držao da njemu pripada pravo da se kruniše za kralja »nad oba kraljevstva« (Bosne i Srbije). Sastavljači rodoslova i letopisa shvatili su važnost ovog krunisanja. U želji da istaknu da Tvrtku I kao potomku Nemanjića po ženskoj lozi pripada najpreče pravo na kraljevski presto, letopisci su uneli u rodoslove i jedan letopis onu poznatun rečenicu: »Stevan že kralji bratu Milutinu kralju Urošu vtoromu, sa svoju supružniceju Katarinoju, dšteriju kralja ugarskog Vladislava, rodi Vladislava, Uroša i Jelisavetu. I Jelisaveta rodi tri sina, Stefana bosanskog bana, Inoslava i Vladislava. I Vladislav rodi dva sina Tvrtka bana i Vlkikija« (karlovački, vrhobreznički, zagrebački i Pejatovićev rodoslov, i sečenički letopis) ³ Ovu belešku verovatno su uneli sastavljači napred pomenutih rodoslova i letopisa a ne docniji prepisivači. Kao glavni razlog za našu pretpostavku služilo bi to, što se beleška nalazi u četiri rodoslova i jednom letopisu, pa je teško pretpostaviti da bi razni prepisivači i na raznim mestima mogli uneti jednu istu rečenicu.

Posle Tvrtkova krunisanja za kralja bilo je češćih veza između Srbije i Bosne, a 1 aprila 1459 godine, pred samu propast srpske države, Srbija i Bosna su se ujedinile. Na srpski je presto došao sin bosanskog kralja Tomaša Stevan, koji je uzeo za ženu kćer srpskog despota Lazara, a unuku despota Gjurgja Brankovića. Sada su i sastavljači ili prepisivači srpskih letopisa počeli češće unositi u letopise i podatke za bosansku istoriju.

Iz XIV stoleća imamo svega tri podatka za bosansku istoriju u srpskim letopisima. Prvi podatak odnosi se na vojevanje srpskog cara Dušana protiv Bosne. Godina koja se navodi u letopisima kad je to bilo nije tačna. U letopisima se kaže da je Dušan vojevao protiv Bosne 13 godina pre svoje smrti. ⁴ Međutim Dušanov pohod na Bosnu bio je 1350 godine, t. j. pet godina pre njegove smrti. U drugom se podatku kaže da je (6880) 1372 godine, pored Lazara u Prizrenu i Marka u Prilepu u Bosni vladao Stefan Tvrtko. ⁵ U četvrtom podatku se govori o upadu Turaka u Bosnu 1397-8 godine i o njihovom porazu. ⁶

U XV stoleću imamo više podataka za bosansku istoriju u srpskim letopisima. U njima se uglavnom govori o ženidbi Tomaševa

sina Stevana sa ćerkom srpskog despota Lazara Brankovića, o upadima Turaka u Bosnu, o padu Bosne pod Turke i još nekim drugim događajima. Među ovim podacima ima ih u kojima su godine tačno zabeležene kad su koji događaji bili, dok ima i takvih u kojima su godine pogrešne. Tako u jednom se kaže da su Turci zauzeli Bosnu 1463 godine ⁷, u drugom 1464 ⁸, a u trećem da je to bilo 1465 godine ⁹.

Iz XVI stoleća nemamo ni jedan podatak za istoriju Bosne u srpskim letopisima, dok u XVII stoleću imamo svega tri podatka ¹⁰. Pored ova tri podatka u letopisima imamo i u letopisačkim beleškama još četiri podatka za bosansku istoriju u XVII stoleću ¹¹. Prva dva podatka u letopisima odnose se na događaje iz 1688 godine; u jednom se kaže da izgiboše pod Višeград u Bosni na Drini ¹², a u drugom »Togo leta (1688) Badensis (Ludvik Badenski) erceg nemački, razbi tabor turecki u Bosni i osvoji Bosnu svu« ¹³. Treći podatak se nalazi u Magaraševićevom letopisu. U njemu se govori da je 1697 austriska vojska, pod zapovedništvom princa Luja (Evgjenija Savojskog), prodrla do Sarajeva i oplenila ga ¹⁴.

Od podataka za bosansku istoriju u letopisačkim beleškama veoma je važan i interesantan onaj iz 1682 godine, u kome se govori o buni seljaka (verovatno muslimana) iz okoline Sarajeva protiv sudske vlasti. Događaj se odigrao ovako: 26 maja 1862 godine Seljaci iz okoline Sarajeva, dođu u varoš, zatvore sarajevsku čaršiju, udare na sud i u njemu ubiju sudiju i njegovog pomoćnika, i preturaju sud i opljačkaju što u njemu nađu.

⁷ Lj. Stojanović, Stari srpski rodoslovi i letopisi 246.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.: O podacima za bosansku istoriju u XV stoleću videti još u letopisima i rodoslovima 120, 210—11, 235—38, 244, 246, 250, 295—96, 311 i 325.

¹⁰ Ibid. 275—76, 312.

¹¹ Ibid. 221—22, 209, 323, 332.

¹² Ibid. 275. Zapisivač prvog podatka ništa nam ne kaže koji »izgiboše«. Po onome što stoji ispred ove rečenice moglo bi se slutiti da su to bili Srbi, jer se u prethodnoj rečenici kaže: »Izgiboše (1688) Srbi na Goliju« (Ibid. 275).

¹³ Ibid. 312.

¹⁴ Ibid. 276. U vezi sa prodiranjem 1698 kako se u letopisu navodi, treba još videti (l. c. 323 i 332). Zatim i letopisačka beleška (l. c. 331) odnosi se na zauzeće Sarajeva 1697. U belešci je pogrešio zapisivač pri zapisivanju ili prepisivač pri čitanju, te je zbog toga stavljena 1797 mesto 1697.

³ Стојановић. Стари српски родослови и летописи 30, 37, 38, 39, 50 и 198.

⁴ Ibid. 112, 205.

⁵ Ibid. 209.

⁶ Ibid. 113, 121 i 219.

Ovom prilikom seljaci opljačkaše (razbiše) i četiri kuće sudskih poslužitelja.

Seljaci su skupo platili ovu bunu. Još iste godine dođe u Sarajevo carski izaslanik kapiči-frenk Asan-aga i uze od Sarajeva na ime globe 250 kesa aspri, i za sebe 25 kesa, za decu ubijenog sudije 35, za svije mladje 2 i po kese. Svaka je kesa imala po 500 arslanija, a po dvadeset hiljada aspri. Zatim carski izaslanik pogubi 14 seljaka a 20 pošalje u Carigrad. Naskoro posle carskog izaslanika došao je u Sarajevo bosanski paša Ajdar paša. I on oglobi Sarajevo sa 30 kesa, a latinski kraj varoši za 32 kese. Adji Gavra je dao od svoje strane dve i po kese¹⁵.

Iz XVIII stoleća imamo svega jedan podatak¹⁶, a iz XIX stoleća osam podataka za istoriju Bosne u letopisačkim beleškama¹⁷, ali se mi kod njih nećemo zadržavati.

Pa i u Tronoškom Rodoslovu¹⁸, koji je postao oko polovine XVIII stoleća¹⁹, ima malo podataka za bosansku istoriju. I ovo malo podataka je nesigurno. Od tri podatka za bosansku istoriju iz XIII stoleća u Tronoškom Rodoslovu, jedan je sumnjive verodostojnosti²⁰, drugi je netačan²¹, a u trećem se po-

¹⁵ Lj. Stojanović, stari srpski rodoslovi i letopisi 321—22. Netreba zaboraviti da je ova letopisačka beleška postala u Bosni.

¹⁶ Ibid. 332.

¹⁷ Ibid. 336—37, 352.

¹⁸ J. Šafarik, Rodoslovi srbskoje. Glasnik V. Beograd (1853) 17—112 i Miloje Milojević, Obšti list. Glasnik XXXV. Beograd (1872) 1—103. Posle vrlo dobre rasprave Dr. Nikole Radojčića O Tronoškom Rodoslovu sa svim je jasno da Tronoški i Pećski Rodoslov nisu dva zasebna rodoslova, već, »dva prepisa s rukopisa iste redakcije« (N. Radojčić, O Tronoškom Rodoslovu. Beograd (1931) 10—11.

¹⁹ S. Stanojević, L. Marković i Dj. Bošković, Manastir Manasija Beograd (1928) 5; N. Radojčić L. c. 62.

²⁰ U Tronoškom Rodoslovu se kaže da je srpski kralj Uroš I ratovao sa bosanskim banom i pobedio ga (Glasnik V, 49; XXXV, 28—9). Koliko je poznato kralj Uroš za vreme svoje vlade (1243—1276) nije ratovao protiv bosanskog bana. Može biti da je sastavljač Tronoškog Rodoslova na ovom mestu mislio na pobedu kralja Uroša nad Dubrovčanima 1252—54 godine. U Rodoslovu se kaže da je Uroš pobedio bosanskog bana zbog toga što je srpski kralj pobedio Dubrovčane koji su bili saveznici Bosancima. Pre srpsko-dubrovačkog rata (1249) bosanski ban Ninoslav zaključio je savez sa Dubrovnikom protiv Uroša. Isp. Stanoje Stanojević, Istorija srpskog naroda. Beograd (1926) 135.

datku govori o Bosni u vezi sa srpskim kraljem Dragutinom. U njemu se iznosi kako je Dragutin odrekavši se srpskog prestola (1382) u korist svoga mlađeg brata Milutina, pored ostalih zemalja koje je zadržao za sebe, dobio od svoga šuraka (u Tronoškom Rodoslovu stoji »testa« (ugarskog kralja Ladislava Mačvu) zemli datia (sa Beogradom i severoistočne delove Bosne, Soli i Usori) u T. R. »takože čast Bosnie pridobite im«²². U Tronoškom Rodoslovu ne kaže se koje je godine ovo bilo. Sastavljaču Tronoškog Rodoslova je bilo poznato o Dušanovu ratovanju protiv Bosne 1350 godine. Samo se i ovde ne iznosi koje je godine to bilo²³.

Poslednji podatak za bosansku istoriju u Tronoškom Rodoslovu je iz XV stoleća. On se odnosi na pobunu rudara u Srebrnici koju je despot Stevan ugušio u proleće 1427 godine²⁴. Po Tronoškom Rodoslovu despot Stevan se ovom prilikom u Bosni i oženio ćerkom gornjo-bosanskoga bana »Tverdka«²⁵. Ova vest o Stevanovoj ženidbi sigurno je izmišljena, jer se o tome ništa ne zna u izvorima ni u istorijskoj literaturi.

Objašnjenje koje smo dali zašto je malo podataka za bosansku istoriju u srpskim rodoslovima i letopisima ne može se primeniti i na Tronoški Rodoslov. Sastavljač Tronoškog Rodoslova bio je u boljem položaju od sastavljača srpskih rodoslova i letopisa. On je mogao da nađe dovoljno podataka za bosansku istoriju u slovenskom prevodu Orbinijevo delu: »Il regno degli Slavi« od Save Vladislavljevića i u Brankovića Hronikama. Oba ova dela bila su glavni izvor sastavljaču Tronoškog Rodoslova. Međutim sastavljač Tronoškog Rodoslova nije hteo u svome rodoslovu da govori opširnije o bosanskoj istoriji. Čitajući Tronoški Rodoslov mi smo dobili utisak da je sastavljač sa planom izbegavao da govori o sukobu istoriji. Ima mesta gde se to može sasvim dobro da oseti, na pr. kad se govori o sukobu između kneza Lazara i Nikole Altomanovića. Po Orbiniju, iz koga je sastavljač Rodoslova i uzeo ovaj podatak, Lazar je u savezu sa ugarskim kraljem Ludovikom i bosanskim ba-

²¹ Sastavljač Tronoškog Rodoslova kaže da je Dragutin ratovao protiv Bosanaca (Glasnik V, 52; XXXV, 31). Međutim ovo je netačno. Sastavljač je, kako kaže Dr. Nikola Radojčić, »Da bi dokazao njegovu (Dragutinovu) veličinu izmislio Dragutinove ratove s Bugarima, Grcima i Bosancima« (L. c. 23).

²² Glasnik V, 56; XXXV, 33.

²³ Glasnik V, 67; XXXV, 40.

²⁴ Konstantin Jireček, Istorija Srba II, Beograd (1923) 26.

²⁵ Glasnik V, 95; XXXV, 60.

nom Tvrtkom razbio 1374 godine Nikolu Altomanovića (Mih. Jov. Dinić, O Nikoli Altomanoviću, Beograd (1932) 25—7) i dobio jedan deo njegovih zemalja. Po Tronoškom Rodoslovu knez Lazar je sam potukao Nikolu Altomanovića 1374 godine (Glasnik V. 78—9). U ovom slučaju kao i još na nekim mestima vidi se namerno izbegavanje sastavljača Tronoškog Rodoslova da pomene

bosanskoĝa bana ili da iznese neki podatak iz bosanske istorije. Moĝe biti da bi i ova činjenica, što se u Tronoškom Rodoslovu namerno izbegava da govori o istoriji Bosne, moglo unekoliko pomoći da se bliĝe odredi njegov sastavljač kao i cilj i zadatak koji je sastavljač imao kada je spremao ovaj rodoslov.

Dr. Dragoslav Stranjaković.

JOSEFINSKA SKRB PROTIV POĞARA.

U ogromnom reformiranju i modernijem izgrađivanju svoje apsolutističke države Josef II.¹ nije posred gomile policijskih problema mogao mimoći ni problem vatrogastva pa je to njegovo nastojanje u formi patenta od 26. VI. (meszecca Ivanschaka) 1788. također prilog za poznavanje i onovremene kulture i josefinskog zadiranja u domaći život i opet u vezi s historijom policijske države i »obrigkajtstaata«.

To nastojanje ide u grupu onih akcija kojima je josefinsko ministarstvo učiteljski nastupalo, upućujući »malog čovjeka« svakovrsnim savjetima, kako će na pr. uzgajati ždrijebad, krave i perad, kako sparivati španske i vlaške ovce, kako saditi dudove živice, plijeviti korov i sl. te koliko je štetno o Tijelovu brezovinom kititi kuće, itd., itd. Ovakova tako reći internatsko-kasarska stega za organizovan život c. kr. podanika bila je iz dana u dan sve predostrojnija i dosadna individualnoj čovječjoj slobodi. Carska briga zabranjivala je dalje pri ljetnim poljskim radovima piti vodu iz zdenaca, onda djevojkama, koje su odĝajane u samostanima i sirotištima, nositi steznik (Mieder); roditelji su bili obvezani paziti, da im djeca ne nabasaju na otrovne trave. Zatim je nadošla skrb protiv poĝara, za opreznost pri kupanju u rijekama, pri sjeći drva, te napokon i sasvim razložni naputci kako valja graditi kuće. Josef II. dirao je osim toĝa i najosjetljivije drevne obiĝaje zabranjujući pucanje u svatovima, zatim sprovode sa svećenikom i karmine, pa i zvonjavu za vrijeme oluje, ali je i naređivao besplatno lijećenje siromaha².

¹ U »Narodnoj Starini« pisali su o razdoblju josefinizma: Vladoje Duk at, Martin Sabolović (II, 269); Sličice iz zagrebačkog »high life« u XVIII. stoljeću (IV, 183); dr. Josip Matasović, Čigani u doba terezijanstva i josefinizma (VII, 200); Mirko Breyer, Jedan antijosefinski hrvatsko-kajkavski govor iz g. 1875. (X, 119).

² Isp. P. von Mitrofanov, Joseph II. ... Erster Teil. Wien und Leipzig 1910. S. 430, 431.

Poradi publiciteta, unatoč germanizatorne tendencije, patent i su izdavani štampom nuz njemački original i u »zemaljskim jezicima«, i to tako, da su na hrvatskom području kolali, već prema dialektu, i kajkavski (horvatski) i štokavsko-ikavski (slavonski) a od česti miješani štokavsko-čakavski (dalmatinski) prevodi. U ovom, napomenutom slučaju pred nama je brošira od 16 strana folio formata, kajkavska, a kontrasiĝnirali su je Karol Groff Palffy (kr. uĝ. dvorski kancelar) r. v. i Mihaly od Mikos r. v. (rukum vlastitum) te sadrĝi četiri dijela i 56 paragrafa.

Iz faksimilovane prve strane razabiru se tu četiri poglavlja a monstrozni jezik ropskog prevodioca slika i formiranje predilirskog hrvatskog izvankurijalnog službenog sloga, koji je kroz decenije bitno onda oblikovao i domaći žargon hrvatskih kajkavaca.

§ 1. kaže: »G l e d e c h n a S z t a n y a«: Pokehdob neprikladnom Hiss (hiž, kuća) delanya, nachinu oĝeny ni szamo pochetisze, nego takaisse lesse (lakše) dalye rassiriti more, pri noveh Hiss podiganyu na to pazka imatisze mora, dasze Hisa jedna vtik druge neposztavi, nego, ĝde moĝucheje, prosztor najmenye treh Klafftrov med jednum i drugum osztavi.

Slijede zatim odredbe o štagljima³ za koje je poĝeljno da budu iza vrtova a po moĝućnosti izvan mjesta. § 3. traĝi da općine osnivaju izvan mjesta sušne peći (»ali hiže za sušiti«) za predivo i konoplju. Dalje treba unapređivati sād visokih stabala nuz kuće, naročito oraha, jer su puni lišća, a »redi drevja« služiće uopće »mesto ognjenih zidov (Feuermuer)«. Ali s druge strane valja paziti na slobodan prostor za put, da nema suvišnih živičnih plotova na putovima i ulicama i suvišnog drveća, kako »vu vreme nasztajajučehĝa poĝora Szuszedi... (bi) od vszeh sztranih na pcmoch mogli doiti«.

Predvidja se posvemašnja zabrana drvenih dimnjaka i u samim drvenim kućama, no

³ Š t a ĝ e l (štagalj), suša, žitnica od njem. Stadl.